

י"ד שירי אהבים ליוסף צרפתי

דן אלמגור

שמו של יוסף צרפתי, שחי ברומא ובפירנצה על סף המאה ה-16, הגיע לידיעת חוקרי השירה העברית רק כארבע מאות שנים אחרי שנספה במגפה שפקדה את רומא בשנת 1527. להיסטוריונים היה מוכר קודם לכן בעיקר כרופא-החצר של אפיפיורים וקרדינלים — כאביו שמואל לפניו — וכמתורגמן של דוד הראובני, בעת ביקורו של זה ברומא בשנת 1524. כן היה מוכר כמורם של משכילים נוצרים ללשון העברית וללשונות שמיות אחרות. ארבעה משיריו — ולא דווקא מהמשובחים שבהם — ראו דפוס בחייו, בשערי ספרי מקרא ותפילה, שהוציא אז בוונציה המדפיס הנוצרי הנודע, דניאל בומביריגי.¹ כתב-יד יחיד, המכיל 230 שירים נוספים, עשה דרכו בין אספנים וספריות, עד שהגיע לספרייה הבודליאנית באוקספורד, שם הוא מצוי גם כיום ומספרו 554.

מ"ד קאסוטו, בספרו "היהודים בפירנצי בתקופת הרנסאנס" (שיצא באיטלקית בשנת 1918 ובתרגום עברי בשנת 1972), היה הראשון שהצביע על יוסף צרפתי ועל ידידו, משה בן יואב ריאטי, כעל משוררים עברים חשובים, ששיריהם נשתמרו בשני כתבי-יד יחידים השמורים באנגליה (כתב-היד של משה בן יואב מצוי בספריית Jews College בלונדון).

מתוך כתב-היד של צרפתי פרסם קאסוטו עצמו בשנות השלושים למאה הקודמת כתריסר שירים, שהארוך והמרתק ביניהם הוא השיר המתאר את ה"העתקה" (תרגום) לעברית של מחזה ספרדי חשוב — "הטרגיקומדיה של מליביאה וקליסטו", המוכרת כ"לה סלסטינה" — שנכתב סמוך לגירוש ספרד בידי המחזאי היהודי האנוס פרננדו די רוחאס. הנוסח העברי של המחזה לא

1 את כל הפרטים הביבליוגרפיים הקשורים ביצירות יוסף צרפתי שראו אור או נותרו עדיין בכתב-יד, וכן כל הפרסומים על אודותיו, ניתן למצוא ברשימתי "יוסף בן שמואל צרפתי: ביבליוגרפיה מוערת", בשנתון "איטליה" יב (תשנ"ו), עמ' נג-קיג.

נמצא עד היום, אך בתולדות הדרמה העברית שמור לו מקום כבוד כתרגום המוקדם ביותר לעברית של מחזה לועזי.²

אולם למקום כבוד בתולדות השירה העברית זכה יוסף צרפתי בעיקר בזכות כ-25 שירים מאותו כתב-יד, שאותם פרסם חיים שירמן לראשונה באנתולוגיה שלו, "מבחר השירה העברית באיטליה" (ברלין, 1934),³ ובעיקר סדרה בת 12 שירי אהבים הכתובים כ"שמיניות" במתכונת ה'אוטבא רימא' האיטלקית. צרפתי היה כנראה חלוץ כותבי האוקטבות בעברית, כשם שעמנואל היה ראשון מחברי הסונטים ומשה ריאטי (מחבר "מקדש מעט") היה חלוץ כותבי הטריצינות בעברית. אולם לא חלוציות זו בשימוש במתכונת פרזודית היא שהעניקה למשורר הנשכח מעמד של אחד המשוררים הטובים ביותר בשירה העברית לדורותיה. היו אלה השירים עצמם, שעוררו את התפעלותם של משוררים וחוקרי ספרות אניני-טעם כיעקב פיכמן, א"ל שטראוס, לאה גולדברג, דן פגיס, עזרא פליישר וט' כרמי, שכללו כמה מהאוקטבות האלה באנתולוגיות שערכו, ניתחו אותן ושיבחו אותן בכתב ובעל-פה. ארבע מהאוקטבות האלה — ובראשן "ישנה את, אני ניעור ונודד" ו"זמן, החן אשר זרע במצחך" — הופיעו שוב ושוב גם באנתולוגיות אחרות, ואף תורגמו לצרפתית, לאנגלית ולאיטלקית.

בשנת 1960, בעת לימודי באוניברסיטה העברית, הציע לי מורי, חיים שירמן, להתקין לדפוס את כל שירי יוסף צרפתי, כעבודת-גמר למ"א. הכנתי אז את המהדורה המדעית של כל השירים, שהייתה אמורה לצאת לאור על-ידי מוסד ביאליק, ובה גם מונוגרפיה נרחבת. מסיבות שונות — שחלקן קשורות בבית ההוצאה ורובן בי עצמי — השתתה הוצאת המהדורה לאור עד כה. אך במשך השנים פרסמתי בבמות שונות כמאה משירי הקובץ, וכן ביבליוגרפיה

2 ראו מ"ד קאסוטו, "משירי יוסף בן שמואל צרפתי: הקומדיה הראשונה בעברית", ב"ספר מחקרים לזכר קאהוט", ניו-יורק 1935. השיר נדפס שוב במהדורת "סלסטינה" של י"י פינק, 1962, עמ' 162–164, וברשימתי בכתב-העת 'במה' 127 (1992), עמ' 26–28. את שירי צרפתי על ספרים עבריים הדפיס קאסוטו ב"ספר היובל למ' גאסטר" (Gaster), לונדון 1935. שירים נוספים של יוסף צרפתי על ספרים פרסמתי בקובץ "אסופת קרית-ספר", ירושלים, תשנ"ט, עמ' 21–36.

3 שירמן הדפיס עוד שתי סאטירות וכמה מכתבים קצרים מכתב-היד של צרפתי בעתון היומי "הארץ", 25 בספטמבר 1942 ו-8 באוקטובר 1944. על רשימתו הראשונה של שירמן הגיב יעקב פיכמן מייד בשתי רשימות נלהבות בעתון היומי "דבר", ב' 16 וב' 27 באוקטובר 1942. אגב, בשנים 1983–1987 פרסם י' רצהבי מכתב-יד אחר כמה פיוטי-קודש, שאותם ייחס למשוררנו האיטלקי, ואף כינסם בספרו "מגנזי שירת הקדם", תל-אביב 1991. מוכרים לנו כמה משוררים עבריים בשם יוסף צרפתי, וסגנון השירים שפרסם רצהבי נראה לנו רחוק מזה של המשורר בן איטליה.

מלאה של כל שירי צרפתי (שנדפסו ושלא נדפסו עדיין), ושל כל המחקרים על אודותיו שראו אור עד כה (ראו הערה 1).

בין כ-240 השירים של יוסף בן שמואל צרפתי שהגיעו לידינו, ראויים רק כ-35 שירים לתואר "שירי אהבה", או "שירי אהבים" (כינוי שהמשורר עצמו הרבה להשתמש בו). 14 מתוך השירים הללו כתובים כאוקטבות, וניתן לכנותם "שירי אהב" (על משקל השימוש בגימטריה בכינוי "שירי זהב" לסונט בן י"ד השורות והכינוי "שירי אהבה" שהעניקה לאה גולדברג לסונטים בני י"ג השורות שלה ב"שירי תרזה די-מון").

האוקטבות שבקובץ שיריו של יוסף צרפתי נוצקו בהשראתם ובתבניתם של שירים איטלקיים, שנכתבו באותה מתכונת והושרו באותה תקופה בחצרות איטליה ושווקיה בפי משוררים-טרוכדורים פופולרים, ובראשם שני הידידים בנדטו קריטיאו [Cariteo, יליד ברצלונה, 1450] וסראפינו די צ'ימינלי [Serafino, יליד אקווילה, 1466] וכמה מעמיתיהם. שיריהם של אלה הנמצאים בידי מעידים כי למעשה האוקטבות של צרפתי הן תרגומים-עיבודים עבריים של השירים האיטלקיים הללו.

פרט לאוקטבות, מופיעים בין שירי יוסף צרפתי שפרסם שירמן ב"מבחר השירה העברית באיטליה" (1934) עוד חמישה שירי אהבה, המודפסים שם בזה אחר זה בעמ' רכז-רכח (מהשיר "מאורות על פני עפרה יאירון" ועד לשיר "צביה מבנות דורי אנוסה"). בעצם, גם השיר על "העתקת חיבור מליביאה וקליסטו" (שיר ריג בכתב-היד) מוקדש ברובו לאהבה, המתוארת כ"מלחמת ידידים, אשר המה בפח חשק לכודים", ונזכרים בה "שפת חשוקים", "קול אהבים במכאובים עצבים", ותיאור האהבה ככוח שאין מפניו "מחסה ומכסה, ואין חומל, ואין גומל חסדים".

אל שירי האהבה שכבר נתפרסמו ניתן לצרף עוד שני שירי-חשק קצרים ופיקנטיים, בני שני בתים כל אחד: "שירים נכתבו על כתובה — האחד, מימין המגילה, שלח החתן אל הכלה", ושיר תשובתה הנועז לא-פחות של הכלה (שירים קסד-קסה).⁴

הפעם אנחנו מביאים בפרסום ראשון את כל שירי האהבה של יוסף צרפתי שלא נדפסו עדיין, להוציא שלושה שירים סטרופיים ארוכים, שנכתבו כנראה בהשפעת שירי-עם איטלקיים בנוסח ה-frottola. כמו כן נמצאים בכתב-היד כמה שירים העוסקים בנישואין: נישואין סתם, נישואי ממון, נישואין לנשות-זימה,

4 ראו רשימתי "מגילה שלח החתן אל הכלה", מוסף-הספרות של "ידיעות אחרונות", 26 במאי 1978.

לאישה מכווערת, לאישה שתלטנית וכד'. חלקם מרמזים, כנראה, לנישואיהם של זוגות מוכרים בפירנצה באותה תקופה, אך אין לראות בהם שירי אהבה. רשימות נפרדות על השירים הנזכרים בקטע זה ועל ההשפעות של משוררים איטלקים בני-התקופה על האוקטבות יכללו בספרי על יוסף צרפתי, שיופיע בהוצאת זמורה-ביתן-דביר.

השירים מובאים כאן לפי הסדר שבו הם מופיעים בכתב-היד, ככתבם, בתוספת ניקוד, סימני פיסוק ותיקונים זעירים. בכתב-היד הבלתי-מנוקד מופיעות מילים רבות בכתוב מלא ("יופי", "בבוחרי", "מלוכלך" וכד'), והשארנון כך גם בנוסח המנוקד. אשר למשקל: כידוע, שילבו רוב המשוררים העברים באיטליה את המשקל האיטלקי (אנדקסילבו, "א הברות בשורה) עם המשקלים הכמותיים הערביים, המוכרים לנו משירת ספרד. מתחת לכל שיר ציינו את שמו העברי של המשקל הכמותי הזה ואת הווריאנט שלו על-פי מפתח המשקלים בסוף האנתולוגיה משירת ספרד ופרובנס שערך שירמן.

בדיקת אופיים, תפניהם ומתכונתם של שירי האהבה של צרפתי מוכיחה שהם משלבים את מסורת שירת החשק העברית מספרד ופרובאנס — שיש בה מיזוג של שיר השירים המקראי ושירת האהבה הספרדית והפרובנסלית עם יסודות מאוחרים יותר של שירת האהבה האיטלקית העממית והכתובה. בצד תיאור מפורט של האהובה, ברוח שיר השירים (בעיקר בשירים הסטרופיים הארוכים), מופיעים המוטיבים המוכרים של התעללות החשוקה היפה וקשוחת-הלב בחשוק הסובב נדוד-שינה סביב חלונה; של קשתות עיניה היורות חצים הפוצעים אותו ופורשים לו רשת, שבה הוא נלכד, וכד'. אף ברוח מחברתו השלישית של עמנואל ושירי קריטיאו, סראפינו ועמיתיהם ניתן למצוא בעיקר באוקטבות גם את יסוד הפיתוי הקלאסי, הקשור בסיסמה *carpe diem* (מעין "חשקי ונשקי, כי מחר תזקיני").

שיר יו [פך !] בכתב-היד :

אֶל מוֹל אֲמַרְיָךְ	רְוֵה מְרוֹרְיָךְ	עוֹמֵד אֲנִי, עֲבֹדְךָ,	נִגְדֶךָ כְּאִישׁ נִדְהָם.
כִּי תֹאמְרִי "בְּעֵר"	לִי וְ"תִזִּיר יַעֲר"	כְּטֵמֵא-שְׁפֹתַיִם	נִמְאָס וְכִמְזוֹהָם
אֲדַע, גְּבִירְתִּי, כִּי	עוֹה זֶמֶן דְּרָכִי,	וְגֵאוֹן חֲמַת מְלָכִי	כִּי פִכְפִּיר נָהֵם.
לֹא אֶבְדָּה תְּקִנָּה,	כִּי עוֹד בָּבֶא חֲדָנָה	יֵאִיר כְּתֹרֶשִׁישׁ זִיו	פְּנֵי וְכִשְׁוֹהֵם.
אִם כּוֹכְבֵי רָמִים	כִּי שְׁלָחוּ אֵימִים —	אוֹלֵי לְעוֹלָמִים	לֹא אֶסְפוּ נִגְהָם?

הערות: שיר אהבה המופנה ל"גבירה", המסרבת להשיב לדובר על מילות

האהבה ומחרפת אותו בבז; ברוח שירי הטרובדורים ל"גבירה חסרת הרחמים" והשירים האיטלקיים ל-"donna". המשקל הזה למשקל "המתפשט ו" באנתולוגיה של שירמן. 2. השווה לגידופים בשיר-ריב שבקובץ של צרפתי: "חזיר יער, אויל, בער, מכוער".

שיר לד:

בזיתם לי, לעגתם לי, ידידי, בקחתי בת מאסוה שכיני.
הבקשו הם בחירתי בבותרם, ואגרע אני מהם, אדני?
הטוב אבחר אשר מאס לבכי, ואשנא את אשר טובה בעיני?

הערות: הדובר מתלונן כאן על הבז שבו נתקל, בקחתו את רעייתו. המשקל: י"א הברות, זהה למשקל הספרדי "המרוכה". "אשנא": בכתב-היד כתוב "שאנה". "אדני": בכתב-היד כתוב "אדני ה'".

את אמונתו בנישואים מתוך אהבה מביע צרפתי גם בשני השירים נז ונח בקובץ, המלגלים על "נבלי ההמון / אשר ינשאו לשם ממון" (שיר נז), המוכרים את נפשם ואת חירותם בעבור חופן דוקטים. מתוכם נביא כאן את שיר נח, שבו מביע המשורר בסגנון כן וישיר את הבז שהוא רוחש לנישואין שנועדו להשיג יחס וממון, ואת תקוותו לשאת מתוך אהבה כלה ראויה, מ"משפחה אנושית". אולי אין זה שיר-אהבה במובן המקובל, אך זהו בהחלט שיר-המנון לנישואים מתוך אהבה:

שיר נח עוד בענין הראשון

דבק, נכל, בטפשיית וקח שית ואם תלוי בכיסה יחסה — את ורם קרנך ותוסיף אם מעט היא עדי עם רוב ממונה זה תבנה אני אך זאת אבקש מאלוהים, יזמן לי בתולת חן, אשר כל ומה לי הון, ואחרי בוחר בזה ונשמתי בתוך גנה אסורה, וזאת מאל אהי שואל ימותי

נצורת לב, פני כלב, ככושית. לממונה והונה לבך שית! בעיניך עלי קרן חמישית, עלות אל מעלה נצחית ונפשיית. אשר נעלה באין תכלה וראשית: פאר אתה, ומשפחתה אנושית. מנוחה אמצא, שכלית וחושית? עדי צאתה לסוף חורית וחקפשיית. פעמים, ולילותי שלישיית.

הערות: המשקל — י"א הברות, זהה למשקל הספרדי "המרוכה". בארבעת הבתים הראשונים תוקף הדובר בסרקזם את הגבר, המוכן לשאת אשה "טפשית, נצורת-לב, פני כלב, ככושית", רק בשל ממונו או ייחוסו של אביה. 1. "שית": תלבושת, רמז לזונה הלבושה בבגד זה (על-פי משלי ז י). "נצורת לב": מרשעת, או זו המסתירה את ערמתה בלבכה. "ככושית": בשירת ימיה-ביניים (ריה"ל ואחרים), מדומה הלילה היפה לנערה כושית. לעומת זאת כאן (כמו בספרות המקאמות), מופיעה התפיסה שלפיה אישה שחורה היא אישה כעורה. 2. "את": אתה. "לבך שית": שים, חשוב רק על כספה. 3. "עלי קרן חמישית": קרן נוספת על הנדוניה (באותה תקופה היו שנתנו נדוניה בתשלומים מכספי הריבית שהצטברה מהקרן); אך ייתכן שיש כאן גם חידוד המרמז להצמחת "קרניים", לבגידה. 4. "תבזה": היא תמרר את חיך כל העת, עד שתתייאש ותמאס כל דבר נעלה. 5. "תכלה": סוף, קשור למידות האל. 7. "שכלית וחושית": מושגים מתחום הפילוסופיה של ימיה-ביניים. 8. "ונשמתי בתוך גוה אסורה": בשל האהבה. "חורית": בת-חורין (הנשמה).

שיר ס

בְּזָכְרִי הוֹד הַדֵּר זִינָה וּבִיקוּד
בְּרַעֲיוֹנֵי וּבֵין עֵינֵי דְמוּתָהּ,
בְּעֵת תַּעֲגֹב לְקוֹל עוֹגֵב וְתִרְקוּד
וּבֵין יַעֲלוֹת זְמָנָה אֵין כְּמוּתָהּ
וְתִמְשׁוּךְ בְּעִבּוֹתוֹת חֵן וְתַעֲקוּד
אֱלֹהִים בְּחָרִי וּבְנֵי תְמוּתָהּ —
אֶבְרַךְ יוֹם רָצַעְתָּנִי בְּדִלְתָהּ
בְּטָרֶם תַּת זְמַן דוּדִי לְבִלְתָּהּ.

הערות: אוקטבה, הראשונה (מבחינת סדר השירים בכתב-היד) בשלוש האוקטבות שאותן לא כלל שירמן בספרו ב-1934, והאוקטבה הראשון בקובץ. זהו שיר אהבה של גבר הקשור או נשוי לאישה אחת, אך ממשיך להתגעגע אל אישה אחרת ולברך את היום שבו רצעה אותו "בלתה" (אישה אחרת) בדלתה, כעבד. מעניינות לא פחות הן השורות 6-5 בשיר: הצעירה הייתה מושכת לא רק בנִי-תמותה, אלא גם "עוקדת בחרי [בחרון] אלהים". פרופ' שירמן העיר בכתב-ידו בשולי השיר שנכלל בעבודת-הגמר שלי (1961): "מקום להבליט את הביטוי הנועז ביותר בטור 6". וראו להלן, אוקטבות פח וצב.

שיר עא. שיר בראותו צביה תכהן פאר וביופייה תתעורר / להשתרר על המשורר
גם השתרר

אַרְאָה צְבִיָּה עֲלֶתָה עַל יְתָר כָּל יַעְלוֹת־הַחֵן — וְאַכְרַח סֵתָר.
פֶּן תַּעֲשֶׂה רָשָׁת בְּשַׁעְרָה לִי, וּפֶן אָפּוּל בְּחֻצִּים כּוֹנֵנָה עַל יְתָר.
זֹאת מַלְכָּה עַל כָּל בְּנוֹת־הַחֵן וְעַל רֹאשָׁה שְׁנֵי אוֹדִים וְכַדְמוֹת פֶּתָר.
יָפָה בְּטַבְעָה הִיא, וּבִלְתָּה כָּל בְּנוֹת הַחֵן תַּכְבֵּסְנָה בְּסִיד וּבְנֶתָר.

הערות: שיר שבח לאהובה. המשקל: י"א הברות, זהה למשקל הספרדי "השלם ב". 2. "רשת בשערה..." : "מוטיבים מקובלים. והשווה אוקטבה צב בכתב-היד על שערה של האהובה, המשמש גם כרשת-דייגים: "שערותייך ארוגים בתוך רשת... לכדה ברשת זו עצמים". 4. "בלתה": זולתה.

שיר עב. שיר ואם רב טובו / במספר שירי אל יבוא

כְּשׁוֹשְׁנָה בְּפִין חוֹתִים צְפוּנָה צְבִיָּתִי לְעוֹמָתִי נְתוּנָה.
וְאִיךָ יַחֲשֶׂה וְלֹא יִרְעֶשׂ וַיִּקְשֶׁה כְּצוּר לְבוֹ אֲשֶׁר אֵין בּוֹ תְּבוּנָה?
הֶקֶם חֶכֶם וְאִישׁ עָנּוּ כְּמִשָּׁה, וְנִתְקַשֶּׁה בְּחִדּוֹשׁ הַלְכָּנָה?

הערות: שיר אהבה. אולי נכתב בידי משורר אחר (משה בן יואב). "ואם" שבכותרת: ואפילו אם. 2. "ויקשה": רק זה שאין בו תבונה יוכל להקשות לכו למראה הנערה. 3. "ונתקשה": אפילו חכם וצנוע כמשה רבנו נתקל בקשיים וקושיות בעניין חידוש הלבנה. וראו "שלושה דברים נתקשה משה: מעשה המנורה, הירח והשרצים" (תנחומא בוכר שמיני א: "ונתקשה משה", במדבר רבה טו ועוד).

שיר פח

זָמַן יִשְׁפִּיל לְסוֹס אַבִּיר גְּאוּנוֹ
בְּתַת אֶל פִּיו וּבִין שְׁנָיו רְסָנִים,
וַיִּמְזוֹג סֶם לְכָל, יָמִית מְזוּנוֹ
וּכְרַבִּיבִים יִשְׁכַּר הָאֲבָנִים.
זָמַן, צוּרִים בְּרוֹב כְּחוֹ וְאוּנוֹ
יְשִׁימֵם חִישׁ לְאַבָּק דַּק טְחוּנִים.
אַמֶּת, אֵין לְזָמַן שִׁבְט יְרוּעָה
וְאֵין כּוֹכָב וְעֶבְרוֹת הוֹד יְנִיעָה.

הערות: אוקטבה (ראו כאן גם שירים ס וצח), שיר פיתוי ברוח ה"קארפה דיאם", המדבר על הזמן (בדומה ל"זמן, החן אשר זרע במצחך" לצרפתי ושירים איטלקיים רבים בני התקופה, וכן חלקים ממחברת ג לעמנואל, היא "מחברת החשק"). 2. "בתת": בתיתו (בפי הסוס רסן). 7. "שבט ירועך": שוט שיזעזע אותך. 8. "כוכב ועברות": כוכב כמזל, או ככלי-נשק, שבט (ראו "מילון א' בן-יהודה", עמ' 6836, הערה 3). "עברות": קשור ל"שבט" שבשורה הקודמת ("שבט עברתו"). ואולי ניתן ברוחק לקרוא גם "עבדות" — עבדותו של הדוד, האוהב, שנרצע באהבתך שגם היא אינה מניעה את לבך הקשוח.

שיר צב

בְּחֶכְמָה שְׁעָרוֹת רֹאשְׁךָ אֲרוּגִים,
בְּתוֹךְ רֶשֶׁת תְּמוּל, יַעֲלֶה, רְאִיתִים.
סָבִיב עָרְפֶּךָ וְקִדְקֹדֶךָ נְסוּגִים
מְלֹאכֶת חוֹשְׁבִים מַעֲשֵׂה עֲבוֹתִים,
וְיוֹצְאִים מִחֲרָפִיהָ שְׁרוּגִים
כָּצֵאת שְׁמֶשׁ בְּעֶבְרוֹ בֵּין הַבְּרִיתִים.
אֲזִי לְכֹדֶת בְּרֶשֶׁת זוֹ עֲצָמִים
וְאֶסְרֶת בְּעֲבוֹתוֹת שְׁעָרְךָ זְמָמִים.

הערות: אוקטבה שלישית, ברוח שירים איטלקיים בני התקופה ושיר עא כאן, המתארים את שורה של האהובה כרשת ומלכודת. 1. "ארוגים": שורות בלשון זכר, בהשפעת האיטלקית. 3. "מלאכת חושבים": מלאכת מחשבת. 6. "בעברו בין הבתרים": על-פי ירמ' לד יח-יט. בכתב-היד כתוב "הבתרים", אך נראה שיש לתקן ל"בריתים", בשל החרוז.

שיר קיג

עֲפָרָה יָפָה	כִּי נִשְׁקָפָה	מִרְאָה נָאָה	קוֹלָה עָרֵב
אֵין עֵין בְּרָיָה	תִּשְׁבַּע יוֹפִיָּה	מִן הַבֶּקֶר	עַד הָעָרֶב.

הערות: משקל התנועות. למראי-מקומות ראו שה"ש ב יד, קה' א ח, שמות יח יג. 2. "בריה": ראו גם שיר מה בכתב-היד.

שיר קלד שיר לצביות הערומות / ולאשר מערמה ערומות

אָקראַ תַּעֲלוֹת יַעֲלוֹת הֵחָן אֲשֶׁר בִּי מוֹעֲלוֹת.
אֶךְ לִי תַעֲלוֹת מְעֻלוֹת אָרִים בְּשִׁיר הַמַּעֲלוֹת.

הערות: שיר ובו שלושה צימודים (ערומות, תעלות, מעלות). המשקל זהה למשקל הספרדי "השלם ו". "מערמה ערומות" שבכותרת: ללא ערמה (מזימה, או חכמה). ראו 'התרשיש' לרמב"ע שער ט 10, וכן "כי ערומה מערמה" במחברות עמנואל, א 464 במהד' ירדן ועוד. 1. "תעלות": תעלות — מים. כינוי גנאי, ואולי גם רמז לאיבר המין הנשי (בדומה לשימוש שעושה משה בן יואב ב"משעול" בשיריו "ידיד מהללי", "הן שמעה אזני", "איך בבתולות"). הצימוד "מעלות" מופיע גם אצל טדרוס אבולעאפיה, שטו. 2. "אך לי": אך אלה אשר לי (היעלות שאינן מועלות בי). "תעלות": במובן תרופות (כמו בירמ' מו יא).

שיר קמב שיר אהבים

מְדוֹרֶת לְהָבִים	וְלֵהֵט שְׂבִיבִים	אֲשֶׁר בֵּין שְׁדֵי חֵיק	צְבִית אֲהָבִים
מַעֲוָה וּבּוֹלֵק	וְדוֹלֵק בְּמַעֲוָה	וְסוֹעֵר וּבּוֹעֵר	בְּתוֹךְ הַקְּרָבִים.
הֵיִשׁ לִי מְנוּסָה?	וְעַתִּי לְחוּצָה,	וְרִשְׁתָּה פְּרוּשָׁה	בְּכָל הַנְּתִיבִים.
וְתַפְלִיג כְּאֵבִי,	וְאֵין רֵב יְרִיבִי,	וְעַל כָּל חֲבִיבִי	תָּשׁוּ מֵאֲרָבִים.
תַּעֲוִיר יְגוֹנוֹת	וְעַל כָּל לְשׁוֹנוֹת	תְּהַפֵּף לְקִינוֹת	זְמִירִים עֲרָבִים.
וְתַצְעַק וְתַחְרִישׁ	וְתִשׁוֹף וְתַפְרִישׁ	וְתוֹרִישׁ מְרִיכָה	וְצִיר בַּעֲצָבִים.
אֲנִי מִמְּצוּקוֹת	וְשׁוֹחוֹת עֲמוּקוֹת	אֲמַרֵּר נֶאֱקוֹת	מִקּוֹם שִׁיר שְׂגָבִים.
וְאֵין מֵאֲמִין בִּי,	אֲכַל כָּל כְּאֵבִי	וְחֲבָלִי לְכָבִי	חֲשׂוּבִים כְּזָבִים.
בְּקֶרְבִי רִוְיָה,	וְאֵין לִי רְאִיָּה,	וְאֵין דָּן כְּלִי עֵד	חֲבוּר הַעֲצָבִים.
בְּכֵן זֹאת אֲסוּרָה	בְּמִשְׁמַר נְצוּרָה,	בְּבֵית אֲהָבָתִי	תְּהִי עֵד, עֲרָבִים.
עָדִי טוֹב, שְׁדֵי חֵיק	בְּנֻזְקֵי תִשְׁלֵם,	וְיִטִּיף מְקוּרָה	בְּאִשֵּׁי רְבִיבִים.

הערות: אולי גם שיר אהבים זה מיועד ל"אשרה", לה הוקדש השיר המופיע לפניו בכתב-היד. 2. "מעוה, בולק ודולק": להט השביבים, ואולי גם המדורה, שהיא באיטלקית בלשון זכר. "מעוה ובולק": חותך, הורם, מבקע (ראו ישע' כד א). "ודולק במעי": על-פי איוב ל כז. 3. חריזת "מנוסה-לחוצה-פרושה" מעידה שוב על הדמיון בהיגוי עיצורים אלה בעברית האיטלקית אז. "רשתה": של צבית האהבים. 4. "ותפליג": תרבה, תפריז. "תשו": תשים. 5. "זמירים":

שירים. 6. "תחריש": תחריש אזניים. "ותפריש": ארס. "ציר": כאב, בעצמות הגוף. 7. "מקום": במקום. 8. "חשובים": נחשבים. 9. "רויה": רווה מרורים. "ראיה": הוכחה לסבלי. "חבור העצבים": זה המתחבר לאשרה (הוש' ד יז). בכתב-היד: "חבורה עצבים". ואולי צ"ל "חבורת עצבים", והכוונה אליה? 10. "בכך": ובכך, בזאת. "תהי": תהיי אסורה ונצורה בביתי כעד וערבים גם יחד, ליום המשפט. וראו "הקב'ה דן בלי עדים", שיר השירים רבה א, ילקוט שמעוני תהלים תתה. 11. "עדי טוב": תכשיט. רמז ל"שדי חיק". "בנזקי": פיצויים, על העינויים שהיא מענה אותי. "מקורה": פיה.

שיר קעד. ספור ענין קרה לאיש עם חשוקתו

אש בוערה חושקים ואוכלת עפרות ואילות-חן מחוללת —
היא דלקה אתמול בחיק עלמה כדלוק לשון-להב בגחלת.
קם דוד אשר מאז לעבדה לה אזמל באזנו שם ובדלת,
ויט לנשב על פני חסדה כקרע יריעת יד מטולטלת.
אז בחרות אפה ענתהו: "הס, בוז-עם, מקור עצות ואולת!
הרף, איל! אל נא זהב אופיר יטמא במגע יד מגואלת!"

הערות: ייתכן שהשיר עוסק במקרה שקרה למשורר עצמו (כשיר יו בקובץ, המספר סיפור דומה), או למקרה שאירע לגבר אחר. המשקל זהה למשקל הספרדי "המהיר ב". 1. "מחוללת": מרקידה. 2. "היא": אש האהבה.

שיר קצג עוד חבר עליה המשורר

בי, יעלה, יחר אפך ויתאחר היום והלילה עד יעלה שחר.
אתמול לכדתיני וכשה עקדתני היום רצחתיני מה תעשי מחר?

הערות: השיר מופיע מיד אחרי שיר האהבה "צביה מבנות דורי אנוסה", שאותו הדפיס שירמן ב"מבחר השירה העברית באיטליה", רכח. המשקל: "המתפשט ד". 1. "ויתאחר": ירתח (ר') "שהיה אחר בין הגמלים", תוספתא ב"ק ג).

שיר קצד עוד אליה חבר

היעלה אתמול לכדתני ובסף מזוזתה רצעתני,
אסרה בתכלי-חן זרועותי יחד, ועל ראשי פצעתני.
היום לחצתני, בחץ להט מצחה עשקתני, בצעתני.

מה תַּעֲשֵׂי לִי עוֹד, וְהֵן כְּקָרַע בְּגָדִי בְּלֹאֹת פֶּן קָרַעְתָּנִי?
לֹא תַחְרִידֵנִי בְיוֹם מָחָר, אַחֲרֵי אֲשֶׁר הַיּוֹם רָצַחְתָּנִי.

הערות: שיר אהבה. גרסה מורחבת של השיר הקודם, הבא אחרי שיר האהבה
ל"צביה האנוסה". המשקל זהה למשקל הספרדי "המהיר ב". 3. "בצעתני":
פילחה את גופי לנתחים (איוב ו ט).